

KAPİTALİZMDE AŞININ ADİL DAĞITIMI MÜMKÜN MÜ?

Metin Alan

"Bu öyle bir aşı ki, dünyanın bağışık olmayan milyarları onu bekliyor. Bu milyarların büyük bir bölümünün onu ne üretebilecek, ne de satın alabilecek gücü var. Hatta ülkelerinin kapılarına kadar getirilseler, aşılarda güvenli şekilde koruyacak, insanlarına ulaştıracak tedarik zincirleri ve uygulayacak yeterli sağlık personeline de sahip değiller. İşte tam da bu yüzden panik hatta korku haksız değil. Üstelik dünyanın bu konuda da sicili bozuk." (Prof. Dr. Pınar Okyay –Türkiye Halk Sağlığı Uzmanları Derneği YK Başkanı)

Küresel bir halk sağlığı tehdidi olarak ortaya çıkan covid-19 pandemisi, emperyalizmin hegemonyacı ve rekabetçi yönünü depreştirmiş görünüyor. Dünya'daki siyasi ve ekonomik istikrarı korumak adına, gerekli kamusal maliyetleri üstlenme sorumluluğundan son yıllarda kademeli olarak çekilen kapitalist- emperyalist ülkeler, covid-19 krizinin uluslararası işbirliği ve koordinasyondan uzak ve "her ülkenin kendi kaderiyle baş başa bırakıldığı" ulusal tedbirlerle aşılmaya çalışıldığı bir ortamın şekillenmesinden memnunlar.

Ancak, Covid-19 pandemisi ile birlikte burjuva siyaset fazlasıyla değişmiştir. 1970'lerde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Dünya Sağlık Asamblesi'nin yıllık toplantılarında tüm ülkelerin eşit söz hakkına sahip olduğu bir forum kurulmuştu. Bugün ise, güçlü emperyalist ülkelerin etkisi ve ekonomik katkısının gözlemlendiği birden fazla uluslararası özel kuruluş küresel sağlık yönetiminde söz sahibi gibi görünüyor. Üstelik bu kuruluşlar sermayenin çıkarlarını oldukça iyi temsil ediyorlar. Ancak dünya genelinde vakaların, hastaneye yatışların ve kitlesel ölümlerin katlanarak arttığı, giderek kontrolün kaybedildiği bugünlerde, pandemi ile mücadeleyi yönetmesi beklenen DSÖ, parçalanmış bir haldedir.

Aşı savaşları : "Kazananın da kaybedeceği bir savaş"

Güvenli ve etkili bir aşı kuşkusuz Covid-19 salgınının yeniden canlanmasını önlemede veya denetlemede hayati bir öneme sahip olacak. Ancak, benzer birçok tarihi sürecin de gösterdiği gibi, aşılarda ve uluslararası politika her zaman birbiriyle bağlantılı olmuştur. Bu defa da farklı olmayacaktır. Devletlerarası siyasi savaş, ekonomileri çökerten, yaşamın akışını bozan ve siyaseti sarsan bir salgın karşısında muhtemelen her zamankinden daha şiddetli olacaktır. Çünkü pazar payının büyüklüğü ve amansız rekabet, orantısız bir şekilde emperyalist burjuvazinin iştahını kabartmış, aşının bulunmasını, hayat kurtarmaya ek olarak güç, kâr ve ulusal prestijle de doğrudan ilişkili bir durum haline getirmiştir.

Koronavirüsün dünyada yayılmaya başlaması ile birlikte kişisel koruyucu donanım ve tanı testlerine erişimde yaşanan korsanlık yerini, ilaç ve aşı korsanlığına bırakmaya başladı. Aşı bulunduğu vaziyetin nasıl olabileceğini varın siz hesap edin!

Tüm bunlar aşı geliştirme çalışmaları temelinde, bir uluslararası savaş psikolojisinin ağır bastığını gösteriyor. Aşı savaşlarının önemli cephelerinden birinin aşı üretimi ve dağıtımı olması da kuvvetli bir ihtimal. Emperyalist hegemonyacı düzende kur, ticaret ve teknoloji savaşları üzerinden ilerleyen yeni-korumacılık (ticari kısıtlama) mücadelesinin son cephesi, "aşı savaşları" ile açılmış bulunuyor.

Covid-19 salgınıyla ulusal mücadele stratejileri, birçok siyasi lider tarafından askeri seferberlik ve savaş referanslarıyla savunulmaya çalışılıyor. Örneğin; Trump, kendisini bir "savaş dönemi başkanı" olarak ilan ederken, Çin Devlet Başkanı ŞiCinping, salgın karşısında güçlü bir halk savaşı yürüttüklerini iddia ediyor. İngiltere'nin "sürü bağışıklığı" teorisiyle pandemiye hazırlıksız yakalanmasına yol açan başbakanı Boris Johnson, savaşçı "bulldog ruhunu" diriltmekten bahsediyor. Diğer birçok siyasi ülke yöneticisinin de, pandemiyle mücadele sürecinde, sık sık savaş referansları kullandıklarına şahit oluyoruz.

Pandemi, tüm ulusal otoriteleri, küresel çapta karşılığı olan bilgi ve teknolojileri kendi kontrolleri altında tutmaya itiyor. Çünkü etkili bir covid-19 aşısının ilk geliştirildiği ülke, bu aşının üretimini

sadece kendi vatandaşlarıyla sınırlayarak aşının paylaşılmasını "milli güvenlik" gerekçeleriyle engelleyebilir. Bu yüzden, aşı savaşlarının ve yeni-korumacılıkoyunlarının bu sahnesi henüz sahnelenmeden önce, birçok ülkenin, aşı üretim gruplarıyla anlaşmalar yaparak üretilecek aşı üzerinde tekel hakları elde etmeye çalıştıkları görülüyor.

"Dünyanın üçte ikisi en azından 2022'ye kadar aşıya ulaşamayacak"

İşte böyle bir iklimde dünya genelinde 150'den fazla koronavirüs aşısı geliştirilmektedir. İnsanlar üzerinde denenen 3.faz aşılardan sayısı 9 ve bunlardan 5'ine DSÖ tarafından acil durumda kullanım onayı verildi. Diğer yandan DSÖ tarafından başlatılan ve şu ana kadar 184 ülkenin desteklediği ama Rusya ve ABD'nin desteklemediği kısa adı COVAX(Covid-19 Aşıları Küresel Erişim Programı) olan bir girişim başlatıldı. Girişimin amacı ; *"aşının gelişimini hızlandırmak ve adil dağılımını sağlamak"*. Ancak COVAX'ın iyi niyetli amacının aksine, OxfamInternational'in yayımladığı bir rapora göre, *"Aşı stoğunun yüzde 51'i, dünya nüfusunun yalnızca yüzde 13'üne sahip olan zengin ülkeler(ABD, İngiltere, Avustralya, Hong Kong&Macau, Japonya, İsviçre, İsrail ve Avrupa Birliği)tarafından satın alındı. Geri kalanı ise Hindistan, Bangladeş, Brezilya, Endonezya, Meksika gibi diğer ülkelere dağıtılması vaat edildi."* Yani geri kalan 6,5 milyar aşkın insan 2,5 milyar doz aşıyla yetinmek zorunda kalacak. Eğer aşı çift doz uygulanırsa fakir ülkelere düşen pay bin doza kadar düşüyor. Bu verilere göre, bu beş aşının başarılı olacağı düşünülürse, dünyanın üçte ikisi (yüzde 61'i) en azından 2022'ye kadar aşıya ulaşamayacak. Bu anlaşmalar, daha yoksul ve zayıf ülkelere ayrılması gereken küresel stokların da azalması demek. Koronayla eşi görülmemiş bir panik havası yaratan kapitalistlerin ne kadar ikiyüzlü olduklarını da ortaya koyuyor bu durum.

Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF) örgütü, ilaç şirketleriyle ön anlaşmaları garanti altına almanın "zengin uluslar tarafından tehlikeli bir aşı milliyetçiliği yarattığını" söylüyor. Rus, Çin, ABD aşısı deniyor ama bunların hepsi şirket aşısı. Sermaye birikimi ve maksimum kâr peşinde koşan şirketlerden söz ediyoruz. Diğer yandan, dünyada, yüzde 80'i gelişmekte olan ülkeler tarafından barındırılan 25 milyondan fazla mülteci var. Mülteciler, herhangi bir devlet tarafından aşılama olasılıkları en düşük dilimdedir. Neticede kalabalık mülteci kitleleri sadece hastalığı dolaşımında tutmakla kalmayacak, aynı zamanda salgının her defasında yeniden canlanması için kaynak teşkil edecek. Yani, küresel ölçekte sürü bağışıklığı geliştirmedeğimiz sürece hastalığa bağışıklığımız süresiz olmayacak ve salgın farklı ülkelerde patlak vermeye devam edecek. Bunun bir sonucu olarak, eski ve yeni devlet başkanları ve kamuoyuna mal olmuş 140'tan fazla isim, Covid-19 aşılmasının, teşhislerinin, testlerinin ve tedavilerinin herkese, her yerde ücretsiz sağlanmasını garanti etmek için bir çağrı yaptı. 'Halk için Aşı' (People's Vaccine) çağrısı yapan mektupta, pandeminin sebep olduğu acılara son vermek için insanlığın en büyük umudunun aşı olduğu belirtilerek *"Dünyamız ancak herkes bilimden faydalanıp aşıya eriştiğinde daha güvenli olacaktır – bu politik bir sorundur. Şimdi, şirketlerin ve hükümetlerin çıkarlarının, insan hayatının kurtarılmasından daha önemli sayılmasının, bu büyük ahlaki görevin piyasa güçlerine bırakılmasının zamanı değil. Tekellerin, kaba rekabetin ve dar görüşlü milliyetçiliğin buna engel olmasına izin veremeyiz"* denildi.

İsviçre: önce kendimize sonra "adil dağıtım"!

İsviçre hükümeti, 8.6 milyonluk nüfusu için yeterli dozda Covid-19 aşısı temin etmek için toplam 300 milyon frank tahsis etti. Aşının "adil dağılımını" sağlamak amacıyla oluşturulan COVAX'ın ilk destekçilerinden biri olan ve Singapur'la birlikte eş başkanlığını yürüten İsviçre, aşı yarışında yaşanan çılgınlığa kapılarak dünyada ilk aşı avına çıkan ülkelerden biri oldu. İlk olarak, Federal Halk Sağlığı Ofisi (FOPH), Zürih merkezli MolecularPartners firması ile bir Covid-19 ilacı için yapılan anlaşmanın, İsviçre'ye ilk 200 bin doza ve talep edildiğinde üç milyona kadar doza erişim hakkı verdiğini ve anlaşmanın birkaç milyon frank değerinde olduğunu duyurdu. Ardından Amerikan biyoteknoloji şirketi Moderna ile Ağustos ayı başında 4,5 milyon doz aşı için anlaşma yaptı. Bu, İsviçre'nin bu türde imzaladığı ilk sözleşmedir. Başarılı olursa 4,5 milyon doz aşı, 2,25 milyon insanı veya İsviçre nüfusunun yaklaşık dörtte birini aşılamayı mümkün kılacak. Amaç, nüfusun % 60'ını aşılacak kadar stok elde etmek. Son

olarak, bir Covid-19 aşısının 5,3 milyon dozuna kadar ön sipariş vermek için İngiliz ilaç şirketi AstraZeneca ile bir anlaşma imzaladı.

Sağlık Bakanı AlainBerset, "Amaç açık: İsviçre nüfusu güvenli ve etkili bir aşıya mümkün olan en hızlı erişime sahip olmalıdır" dedi ve tüm ülkelerin bir aşıya adil erişime sahip olması gerektiğini de ekledi.Swiss STK PublicEye sağlık politikası başkanı PatrickDurisch, "Bu sözleşme, İsviçre'nin bu aşıları eşit şekilde dağıtmak için küresel bir anlaşmaya varabileceğimize inanmadığını gösteriyor. Halk sağlığı açısından bakıldığında, İsviçre'deki herkesi aşılama mantıklı değil " dedi. Bu eleştiri karşısındaBerset, "Arkamıza yaslanıp aşıların bize ulaştırılmasını beklememiz mi gerekiyor? Her ikisiyle de ilgileniyoruz: kendi tedarikimiz ve adil bir uluslararası dağıtım" diyerek kurnaz ve kıvrak bir cevap verdi.

Salgınların kaynağı kapitalizmdir!

Bu tablo emperyalist kapitalist sistemin genel çelişkilerini ve konjonktürel durumunu, tekelleşmenin ulaştığı düzeyi ortaya koymaktadır. Burjuvazi, salgınla mücadele adı altında öncelikle ekonomiyi kurtarmak için attığı adımlarla gerçek yüzünü göstermiştir; burjuvazi açısından önemli olan, milyonların ölmesi değil, ekonominin ayakta kalması veya az zararla kurtulmasıdır.

Gerçekte burjuvazi koronavirüsü kapitalizmin tarihsel krizinden çıkış bileti olarak kullanmak istiyor. Koronavirüs aşısı çalışmaları ile ilgili gelişmeler ve tartışmalar da burjuvazinin insanlığı değil kapitalizmi kurtarmaya çalıştığını ortaya koyuyor. İlaç tekelleri küresel salgını küresel vurguna çevirmek isterken, emperyalist güçler hegemonya mücadelesinde korona aşısını bir araç olarak kullanmak istiyorlar.Aşıya sahip olan gücün bunu ekonomik bir fırsata çevireceği malûm. Bununla birlikte, emperyalist güçlerin nüfuz alanlarının paylaşımında önemli bir silah olarak da işlev görecektir. Zira kapitalist-emperyalist devletlerden halklar yararına iş birliği, dayanışma beklemek ölü gözünden yaş beklemek gibidir.

Sonuç olarak, virüslerin üstesinden virüslerin ortaya çıkmasına yol açan koşullara karşı mücadele ile gelinebilir. Kapitalizmi ortadan kaldırmadan atılacak tüm adımlar sadece yeni bir virüs salgını ortaya çıkana kadar işe yarayabilir. Salgınları üreten kapitalist üretim koşullarıdır.Bu açıdan adil, erişilebilir ve ücretsiz bir aşı dağıtımı, halk sağlığı için yeterli bütçe talebi önümüzdeki aylarda işçilerin ve emekçilerin en yakıcı talepleri arasında olmalıdır.